

ศึกษาวิเคราะห์เรื่องคุณธรรมจริยธรรม
ในแนวคิดและทฤษฎีตะวันตกและตะวันออก
An Analytical Study of Virtue and Ethics
in Western and Eastern Concepts and Theories

พระศรณรินทร์ สนติกโร
Phra Sornnarin Santikaro
นักวิชาการอิสระ
Independent Scholar
Email: som_2515@hotmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 3 มกราคม 2561
วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 18 กุมภาพันธ์ 2561
วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 22 กุมภาพันธ์ 2561

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้เขียนขึ้นเพื่อตอบคำถามเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมในตะวันตกและตะวันออก โดยคำตอบที่ได้จากเรื่องนี้ สรุปได้ว่า คุณธรรมจริยธรรมในแนวคิดและทฤษฎีตะวันตกและตะวันออกมี แนวความคิดที่ต่างกันคือนักปรัชญาตะวันตกสร้างทฤษฎีคุณธรรมจริยธรรมขึ้นบนสมมุติฐานที่ยอมรับ ธรรมชาติของมนุษย์ที่ว่ามีมนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผล ส่วนคุณธรรมและจริยธรรมตามทัศนะของตะวันออกมีที่ มาจากศรัทธาและปัญญา โดยคุณธรรมและจริยธรรมคือศรัทธามักยึดโยงอยู่กับสัจธรรมของพระเจ้า คุณธรรม และจริยธรรมจากปัญญายึดโยงอยู่กับสัจธรรมตามกฎธรรมชาติ

คำสำคัญ: คุณธรรมจริยธรรม, ตะวันตกและตะวันออก, แนวคิดและทฤษฎี

Abstract

This article aims to answer the questions about virtue and ethics in the West and the East. It concludes that the virtue and ethics in Western and Eastern concepts and theories are different i.e. western philosophers have built virtue and ethics theories on the assumption that human beings are logical. The virtue and ethics, as seen from the East, are based on faith and wisdom. The virtue and ethics are faith, often attached to the truth of God. Morals and ethics from wisdom are tied to the truth of natural laws.

Keywords: virtue and ethics, the west and the east, concept and theory

1. บทนำ

คำว่า “จริยธรรม” และ “คุณธรรม” มักมีการพูดถึงและนำไปใช้ในความหมายที่แยกกันไม่ออก บางครั้งก็เรียกควบกันไปเป็นคุณธรรมจริยธรรม คำว่า “คุณธรรม” หมายถึง สภาพคุณงามความดี เป็นสภาพ คุณงามความดีทางความประพฤติและจิตใจ ความประพฤติดีงาม เพื่อประโยชน์สุขแก่ตนและสังคม

ซึ่งมีพื้นฐานมาจากหลักศีลธรรมทางศาสนา ค่านิยมทางวัฒนธรรม ประเพณี หลักกฎหมาย จรรยาบรรณ วิชาชีพ การรู้จักไตร่ตรองว่าอะไรควรทำ ไม่ควรทำ และอาจกล่าวได้ว่า คุณธรรม คือ จริยธรรมแต่ละข้อที่นำมาปฏิบัติจนเป็นนิสัย เช่น เป็นคนซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน มีความรับผิดชอบ ฯลฯ ส่วนคำว่า “จริยธรรม” แปลว่า ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม ซึ่งก็คือกฎเกณฑ์ ความประพฤติของมนุษย์ ซึ่งเกิดขึ้นจากธรรมชาติของมนุษย์เอง ความเป็นผู้มีปรีชาญาณ (ปัญญาและเหตุผล) ทำให้มนุษย์มีมโนธรรม รู้จักแยกแยะความถูก ผิด ควร ไม่ควร เป็นกรอบหรือแนวทางอันดีงามที่พึงปฏิบัติ ซึ่งกำหนดไว้สำหรับสังคม เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยงดงาม ความสงบร่มเย็นเป็นสุข ความรักสามัคคี ความอบอุ่น มั่นคงและปลอดภัยในการดำรงชีวิต

2. คุณธรรมและจริยธรรมในแนวคิดและทฤษฎี

คุณธรรมและจริยธรรมในแนวคิดและทฤษฎีตะวันตกนี้ มีที่โดดเด่นมาจากนักปรัชญา ที่สำคัญ คือ โสเครตีส เพลโต และอริสโตเติล แนวคิดของนักปรัชญากลุ่มนี้เป็นที่รู้จักกันในชื่อ “ทฤษฎีคุณธรรม” (Virtu Theory) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่เน้นการสร้าง “คนดี” หรือ “คนมีคุณธรรม” เพราะถือว่า เมื่อบุคคลได้รับการฝึกฝนบ่มเพาะให้มี “บุคลิกภาพ” หรือ “นิสัย” ที่มีคุณธรรมแล้วเขาจะอมกระทำการต่าง ๆ อย่างถูกต้อง หรืออย่างมีจริยธรรม แนวคิดนี้ถือว่า คุณธรรมพื้นฐานที่คนเราจำเป็นต้องมี คือ ปัญญา ความรู้จักประมาณ ความสุขุมรอบคอบ ความกล้าหาญอดทนและความยุติธรรม และมีอีกหนึ่งทฤษฎี คือ “ทฤษฎีหน้าที่” (Duty Theory) ของอิมมานูเอิล คานท์ เป็นทฤษฎีที่เน้นให้มนุษย์ทุกคนใช้เหตุผลแสวงหา “กฎ” จริยธรรมที่ถูกต้องด้วยตนเองเพราะถือว่ากฎจริยธรรมไม่ได้มาจากพระเจ้า อย่างที่ศาสนาสอนกัน มนุษย์เป็นผู้สร้างกฎจริยธรรม และกฎจริยธรรมที่ดีจะต้องมาจากการที่มนุษย์แต่ละคนมีเสรีภาพและมีเหตุผลที่กำหนดขึ้นมาได้ด้วยตนเอง ทฤษฎีหน้าที่จึงเน้นการใช้เหตุผลที่ถูกต้องมากกว่าที่จะมุ่งสร้างคนดีหรือคนมีคุณธรรม โดยถือว่ากฎจริยธรรมที่ถูกต้องมีลักษณะเป็น “พันธะทางจริยธรรม” ที่มนุษย์ทุกคนพึงยึดถือปฏิบัติร่วมกัน ส่วนคุณธรรมและจริยธรรมในแนวคิดและทฤษฎีตะวันออก มาจากหลักแนวคิดทางศาสนาและปรัชญา ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น 3 กระแส คือ

1. กระแสศาสนาและปรัชญาอินเดีย ที่สำคัญมาจากศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู พุทธศาสนา และศาสนาเชน โดยทั้ง 3 ศาสนามีความเชื่อที่เหมือนกันว่าจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตคือความหลุดพ้นจากกิเลสและความทุกข์และมนุษย์สามารถบรรลุถึงความพ้นทุกข์ได้ด้วยฝึกฝนบ่มเพาะบุคลิกภาพ หรืออุปนิสัยที่มีศีล มีจิตใจสงบ และมี “ปัญญา” รู้แจ้งสัจธรรมจนทำลายอวิชชา หลุดพ้นจากกิเลส ความชั่วร้าย และความทุกข์ทั้งปวง และเน้นทั้ง “คุณธรรมทางโลก” และ “คุณธรรมทางจิตวิญญาณ”

2. กระแสปรัชญาจีนที่สำคัญมาจากปรัชญาเต๋าของเล่าจื้อ ปรัชญาของจางจื๊อ และขงจื๊อ เป็นต้น หลักคุณธรรม จริยธรรมจะเน้นในด้านการดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย สอดคล้องกับธรรมชาติ การมีสัมพันธภาพที่ดีงามทางสังคม ความมีปัญญา ความสุภาพอ่อนโยน ความซื่อสัตย์ ความกตัญญู

3. กระแสปรัชญาตะวันออกกลาง ได้แก่ ปรัชญาของศาสนาอิสลามที่ถือว่าความภักดีและการยอมมอบตัวต่อพระเจ้า หรือศรัทธาเชื่อถือในพระเจ้าเพียงพระองค์เดียวอย่างไม่มีเงื่อนไข มีลักษณะเป็นเทวบัญชาที่มนุษย์มีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด กฎจริยธรรมนี้จึงมีสถานะเป็นทั้งกฎของพระเจ้าและเป็นกฎหมายด้วย ดังที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าที่มาของคุณธรรมจริยธรรมของตะวันออกมาจาก 2 แหล่ง คือ “ปัญญา” กับ “ศรัทธา” ปัญญาในที่นี้หมายถึงปัญญาที่หยั่งรู้สัจธรรมสูงสุด ศรัทธาทำให้มนุษย์เข้าถึงพระเจ้า และเป็นคนดีมีจริยธรรม

ถ้าเปรียบเทียบ “เหตุผล” ในคุณธรรมจริยธรรมตะวันตกกับ “ปัญญา” ในคุณธรรมจริยธรรมตะวันออก จะเห็นได้ว่า การใช้เหตุผลจะทำให้เกิดคุณธรรม จริยธรรมสูงสุด คือ การเป็นคนมีคุณธรรมที่ทำให้มีชีวิตที่ดีทางโลกและชีวิตที่ดีทางปรัชญาที่รักการแสวงหาความรู้และความจริง และโดยการใช้เหตุผลแบบตะวันตกก็ทำให้เกิด “หลักจริยธรรมสากล” และ “จิตสาธารณะ” ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมในฐานะมนุษย์ที่มีคุณค่าและศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน ส่วนในการใช้ปัญญานอกจากช่วยให้มีคุณธรรม จริยธรรมเพื่อการมีชีวิตที่ดีทางโลกแล้วยังช่วยให้บรรลุถึง “อิสรภาพทางจิตใจ” คือความหลุดพ้นจากกิเลสและความทุกข์ทั้งปวง ส่วนศรัทธาในศาสนาที่นับถือพระเจ้า เป็นบ่อเกิดทั้งคุณธรรมจริยธรรมที่ช่วยให้มีชีวิตที่ดีทางสังคมและเป็นบ่อเกิดของ “คุณธรรมทางจิตวิญญาณ” ที่ทำให้นมนุษย์เข้าถึงพระเจ้าด้วย

ในเรื่องคุณธรรมและจริยธรรมในแนวคิดและทฤษฎีตะวันตกนี้ ทางผู้เขียนได้มีการศึกษา นักทฤษฎีหลายท่าน แต่ผู้เขียนมีความประสงค์จะเขียนเรื่องที่ว่าด้วยหน้าที่ (Duty theory) ของอิมมานูเอิล ค้านท์ (Immanuel Kant, 1724-1804) เป็นรูปแบบในการเขียน ซึ่งเป็นทฤษฎีจริยศาสตร์ตะวันตกสมัยใหม่มุ่งวิเคราะห์ความถูกผิดทางจริยธรรมบนพื้นฐานของ “การกระทำ” (Action - Based) การตัดสินถูกผิดทางจริยธรรมไม่ใช่ดูที่ “การเป็น” (to be) แต่ให้ดูที่ “การกระทำ” (to do) คือให้ดูว่าการกระทำของเขาในกรณีหรือสถานการณ์เฉพาะนั้น ๆ เป็นอย่างไร ทฤษฎีนี้จึงมุ่งแสวงหาหลักการพื้นฐานของ “พันธะทางจริยธรรม” ของมนุษย์ และหลักการดังกล่าวนี้เป็นหน้าที่ที่มนุษย์ทุกคนมีพันธะต้องปฏิบัติตามมีอยู่ 2 ลักษณะ (ซัสซีย์ คัมทรี, 2540, หน้า 305) คือ

1) แนวทฤษฎี Deontological Theory กำหนด “การกระทำที่ถูกต้อง” ว่า “การกระทำที่ถูกต้องคือการกระทำที่สอดคล้องกับกฎหรือหลักจริยธรรม” กฎหรือหลักจริยธรรม อาจเป็นสิ่งที่พระเจ้าบัญญัติไว้หรือถูกกำหนดโดยกฎธรรมชาติ หรือถูกกำหนดด้วยกฎแห่งเหตุผล หรือความเป็นเหตุผล หรือเป็นการเลือกของชีวิตแห่งเหตุผลทั้งหมด การกระทำที่ถูกต้องจึงเป็นการหลอมรวมระหว่างกฎจริยธรรมและความเป็นเหตุผล ทฤษฎีจริยศาสตร์ที่อยู่ในแนวที่ 1 นี้คือทฤษฎีสัมบูรณ์นิยม

2) แนวทฤษฎี Teleological Theory กำหนด “การกระทำที่ถูกต้อง” ว่า “การกระทำที่ถูกต้องคือการกระทำที่ก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีที่สุด” ตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดคือลัทธิประโยชน์นิยม แบบวิเคราะห์การกระทำ ซึ่งกำหนดว่า “การกระทำที่ถูกต้องคือการกระทำที่ก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีที่สุดหรือก่อให้เกิดความสุขมากที่สุด”

อิมมานูเอิล ค้านท์ (Immanuel Kant, 1724-1804) นักปรัชญาชาวเยอรมัน มีความเห็นที่ดี ชั่ว ถูก ผิด ไม่ใช่สิ่งสมมติ หากแต่เป็นสิ่งที่มีความจริงในตัวของมันเอง เป็นสิ่งที่แน่นอนตายตัว ในความเห็นของค้านท์ กฎจริยธรรมต้องเป็นกฎที่แน่นอนตายตัวเหมือนกฎธรรมชาติ และกฎธรรมชาติเป็น “กฎสากล” (Universal Law) ที่ครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างในธรรมชาติฉันใด กฎจริยธรรมก็ย่อมเป็นกฎสากลที่ครอบคลุมการกระทำทางจริยธรรมทุกอย่างของมนุษย์ฉันนั้น

ความเป็นกฎสากลของกฎจริยธรรมมีลักษณะสำคัญ 2 อย่าง คือ 1. เป็นกฎที่แน่นอนตายตัว 2. เป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนและทุกสังคมสามารถเข้าใจตรงกันและยึดปฏิบัติร่วมกันได้

การกระทำที่ดีตามความคิดของค้านท์ ได้แก่ การกระทำด้วย “เจตนาดี” แต่คำว่า “เจตนาดี” (Good Will) ตามทัศนะของค้านท์ มีความหมายแตกต่างจากที่เราเข้าใจกันโดยทั่วไป “เจตนาดี” ที่เราเข้าใจกันโดยทั่วไปหมายถึง “ความหวังดี” หรือ “ความปรารถนาดี” การกระทำด้วยเจตนาดีที่เราเข้าใจกันโดยทั่วไปก็คือทำด้วยความหวังดีหรือด้วยความปรารถนาดี กล่าวคือการกระทำด้วยเจตนาดีตามทัศนะของค้านท์ต้องเป็นการกระทำที่ปราศจากแรงจูงใจของอารมณ์ความรู้สึกไม่ว่าจะ

เป็นด้านบวกหรือลบ ในทัศนะของค่าน้ำ เจตนาดีเกิดจาก “เหตุผลบริสุทธิ์” (Pure Reason) เมื่อเราใช้เหตุผลบริสุทธิ์พิจารณาการกระทำทางศีลธรรม เราย่อมตัดสินได้อย่างเที่ยงตรงว่าอะไรคือสิ่งที่ถูกต้องและจึงเกิดเจตนาดีหรือจิตสำนึกยึดถือสิ่งที่ถูกต้องนั้นเป็นหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติอย่างปราศจากเงื่อนไข ดังนั้น การกระทำด้วยเจตนาดี หรือการทำหน้าที่เพื่อหน้าที่เท่านั้น จึงถือว่าเป็นการกระทำที่มีค่าเป็นความดีในทางศีลธรรม การกระทำในรูปแบบอื่นๆ เปรียบเทียบการกระทำแบบมีเงื่อนไขกับการกระทำตามกฎศีลธรรม ค่าน้ำได้จำแนกการกระทำของมนุษย์ออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1) การกระทำแบบเงื่อนไข (Hypothetical Imperative) คำว่า “ควรทำ” ในความหมายนี้ไม่ได้เกิดจากการใช้เหตุผลพิจารณาเห็นว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องหรือเป็นสิ่งที่ควรทำในตัวของมันเอง แต่เป็นการกระทำตามเงื่อนไขอื่นที่อยู่นอก “ตัวการกระทำ” นั้น การกระทำใดๆ ที่กระทำลงไปแบบมีเงื่อนไขโดยถือว่าความถูกต้องของการกระทำนั้นขึ้นอยู่กับผลที่ตามมา หรือผลที่เป็น “คุณค่านอกตัว” (Extrinsic Value) ของการกระทำนั้น เขาถือว่าการกระทำเช่นนั้นไม่มีค่าเป็นความดีในทางศีลธรรม

2) การกระทำแบบคำสั่งเด็ดขาด (Categorical Imperative) อยู่ในรูปที่ว่า ‘จงทำ’ อย่างนี้ เพราะอย่างนี้

ค่าน้ำ ถือว่ากฎจริยธรรมต้องวางอยู่บนหลักการที่สำคัญ 2 อย่างคือ (1) มนุษย์ทุกคนมีฐานะเท่าเทียมกันทางศีลธรรม ดังนั้น มนุษย์ทุกคนจึงสามารถใช้เหตุผลกำหนดกฎจริยธรรมได้ด้วยตนเอง (ไม่ใช่คอยเชื่อตามคนอื่นโดยไม่ใช้เหตุผลด้วยตนเอง) และกฎจริยธรรมที่มาจากการใช้เหตุผลย่อมเป็นกฎสากลที่ใช้ได้กับมนุษย์ทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ใช่กฎที่เลือกปฏิบัติ (2) มนุษย์ทุกคนมีคุณค่าหรือมีศักดิ์ศรีในตัวเอง กฎจริยธรรมต้องเป็นหลักปฏิบัติต่อมนุษย์ในฐานะเป็นจุดหมาย (End) ไม่ใช่เป็นวิธี (Means)

การส่งเสริมการใช้เหตุผลแสวงหากฎจริยธรรมที่ถูกต้องซึ่งวางอยู่บนหลักการพื้นฐานที่สำคัญ 2 ประการ คือ 1) หลักความเที่ยงธรรม (Impartiality) ถือว่ามนุษย์ทุกคนที่ฐานะทางจริยธรรมเท่าเทียมกัน กฎจริยธรรมต้องอยู่บนพื้นฐานของการเคารพในคุณค่าและศักดิ์ศรีของมนุษย์อย่างเท่าเทียม จะเห็นได้ว่าหลักศีลธรรมสากลของค่าน้ำให้ความสำคัญกับหลักการข้อนี้มาก 2) หลักการเกื้อประโยชน์แก่สาธารณชน (กุศลกรรม Beneficence) ถือว่าการกำหนดกฎจริยธรรม ต้องคำนึงถึงประโยชน์สุขของสาธารณชนอย่างเท่าเทียมล้นธิประโยชน์นิยม จะให้ความสำคัญกับหลักการข้อนี้มาก โดยสรุปเราเห็นภาพรวมว่า นักปรัชญาตะวันตกสร้างทฤษฎีจริยศาสตร์ขึ้นบนสมมติฐานที่ยอมรับธรรมชาติของมนุษย์อย่างเดียวกันคือ สมมติฐานที่ว่า “มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผล” (Rational Being) และจากการใช้เหตุผลจึงทำให้เกิดคุณธรรมและจริยธรรม เริ่มแรกมีการแยกอย่างชัดเจนว่า ทฤษฎีคุณธรรมเน้นการใช้เหตุผลแสวงหาคุณธรรมและการมีชีวิตที่ดี ให้ความสำคัญกับการสร้างคนดีมากกว่ากฎหรือระบบที่ดี และทฤษฎีหน้าที่เน้นการใช้เหตุผลแสวงหากฎจริยธรรมที่เป็นหลักการทั่วไป ให้ความสำคัญกับการสร้างกฎหรือระบบที่ดีมากกว่าการสร้างคนดี แต่ในที่สุดก็พัฒนามาเป็นทฤษฎีจริยศาสตร์องค์รวมที่เป็นจุดเชื่อมระหว่างสองทฤษฎีแรกและให้ข้อเสนอใหม่ว่า จริยศาสตร์ควรพัฒนาคณิตกับระบบที่ดีควบคู่กันไป

ในเรื่องคุณธรรมและจริยธรรมในแนวคิดและทฤษฎีตะวันออก ทางผู้เขียนได้มีการศึกษาและเขียนเรื่องพุทธศาสนา เป็นรูปแบบในการเขียนเรื่องหรือประเด็นจากพุทธศาสนา พุทธศาสนาเป็นศาสนา “อเทวนิยม” (Atheism) ปฏิเสธความมีอยู่ของพระเจ้า ถือว่าสัจธรรมคือความจริงตามกฎธรรมชาติ เป็นสิ่งที่มีอยู่เอง ไม่มีพระเจ้าสร้างขึ้น พระพุทธเจ้าตรัสรู้หรือค้นพบสัจธรรมนั้นแล้วจึงนำมาเผยแพร่

พุทธศาสนาถือว่ากฎจริยธรรมถูกกำหนดโดยกฎธรรมชาติพระพุทธเจ้า (ซึ่งเป็นมนุษย์) ได้บัญญัติหลักธรรมต่างๆ ขึ้นมาก็จริง แต่ก็บัญญัติขึ้นจากการค้นพบสัจธรรมตามกฎธรรมชาติ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ตถาคตทั้งหลายจะอุบัติหรือไม่ก็ตาม ธาตุ (หลัก) นั้นยังคงมีอยู่ เป็นธรรมชาติ คือ หลักอหัปปัจจยตา ตถาคต ตรัสรู้ เข้าถึง หลักนั้นแล้ว จึงบอก แสดง วางเป็นแบบตั้งเป็นหลัก เปิดเผยแจ่มแจ้ง ทำให้เข้าใจง่าย และจึงกล่าวว่า จงดูสิ” (ส.นิ. 16/17/30) “กฎธรรมชาติ” ตามพุทธพจน์นี้ คือ “หลักอหัปปัจจยตา” หรือกฎแห่งการอิงอาศัยกันและกันเกิดขึ้นของสรรพสิ่ง กฎดังกล่าวนี้มีความเป็นจริงแบบ “ภววิสัย” (Objective) ตถาคต ไม่ได้สร้างขึ้น เพราะเป็นกฎที่มีอยู่คู่กับธรรมชาติ ตถาคตเป็นเพียงผู้ค้นพบกฎดังกล่าวนี้แล้วจึง... “วางเป็นแบบ ตั้งเป็นหลัก...” ซึ่งหมายความว่าทรงวางแบบแผนกำหนดหลักจริยธรรมขึ้นจากกฎธรรมชาติ ดังกล่าวนี

กฎอหัปปัจจยตานี้เมื่อนำมาใช้อธิบายเกี่ยวกับการเกิดทุกข์และการดับทุกข์ในชีวิตเรียกกันอีกชื่อหนึ่งว่า “กฎปฏิจจสมุปบาท” ได้แก่ กฎแห่งเหตุปัจจัยของการเกิดทุกข์และการดับทุกข์ซึ่งเป็นกฎที่บรรยายความจริงในอริยสัจ ข้อที่ 2 คือ “ทุกข์สมุทัย” (เหตุปัจจัยให้เกิดทุกข์) และข้อที่ 3 คือ “ทุกข์นิโรธ” (ความดับทุกข์)

จากการเห็นสัจธรรมตามกฎปฏิจจสมุปบาทดังกล่าวนี้ ทำให้เราเข้าใจความจริงของชีวิตอย่างครอบคลุมอริยสัจทุกข้อว่า อริยสัจ ข้อที่ 1 คือ “ทุกข์” นั้น เป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติด้านหนึ่งของชีวิต ซึ่งเกิดขึ้นตามกฎธรรมชาติด้านที่เป็นเหตุปัจจัยให้เกิดทุกข์ (ปฏิจจสมุปบาทสายสมุทยวาร) และความดับทุกข์ก็เป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติอีกด้านหนึ่งของชีวิตซึ่งปรากฏขึ้นตามกฎธรรมชาติด้านที่เป็นเหตุปัจจัยให้ทุกข์ดับ (ปฏิจจสมุปบาทสายนิโรธวาร) ดังนั้น กฎธรรมชาติดังกล่าวนี้จึงเป็นกฎที่บรรยาย (Description) ข้อเท็จจริงว่า “ความทุกข์เกิดจากเหตุปัจจัยต่างๆ และความทุกข์ก็ดับได้เมื่อเหตุปัจจัยต่างๆ ที่ทำให้เกิดความทุกข์นั้นดับไป” เมื่อพระพุทธองค์ทรงค้นพบกฎธรรมชาติของการเกิดทุกข์และการดับทุกข์ดังกล่าวนี้ จึงทำให้ค้นพบ “มรรค” ซึ่งเป็นอริยสัจข้อที่ 4 และพบว่าเมื่อปฏิบัติตามมรรคนั้นอย่างบริบูรณ์แล้ว เหตุปัจจัยต่างๆ (อวิชชา ตัณหา ฯลฯ) ที่ทำให้เกิดทุกข์ก็ดับไป ดังนั้น ความทุกข์จึงดับไปโดยสิ้นเชิง

ทัศนะของพุทธศาสนากการกระทำที่มีค่าเป็นดี ชั่ว ถูก ผิด เรียกว่า “กรรม” หมายถึง “การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาอย่างใดอย่างหนึ่ง” ถ้าเป็นการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาที่ดีก็เรียกว่า “กรรมดี” (กุศลกรรม) ถ้าเป็นการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาที่ชั่วก็เรียกว่า “กรรมชั่ว” และถ้าเป็นการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาไม่ดีไม่ชั่วก็เรียกว่า “กรรมไม่ดีไม่ชั่ว” (อัปยาคตกรรม) ความดีความชั่วของการกระทำมีค่าความเป็นจริงแบบ “ภววิสัย” ในฐานะเป็นสัจธรรมที่มีอยู่จริงตามกฎธรรมชาติ และมีอยู่อย่างแน่นอนตายตัว ซึ่งมนุษย์สามารถเข้าใจหรือเห็นตรงกันได้ด้วยปัญญา พุทธศาสนาเชื่อว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่มีปัญญาติดตัวมาตั้งแต่เกิด (สชาติกปัญญา) ปัญญาในที่นี้หมายถึงสมรรถนะที่จะเข้าใจสัจธรรมหรือความจริงของสิ่งต่างๆ ซึ่งเป็นสมรรถนะที่สามารถพัฒนาให้งอกงามขึ้นเรื่อยๆ ด้วยการเรียนรู้ (สุตมยปัญญา) การคิด (จินตามยปัญญา) และการลงมือปฏิบัติ (ภาวนามยปัญญา) แต่เนื่องจากแต่ละคนอาจเรียนรู้ คิด และลงมือปฏิบัติในเรื่องต่างๆ ไม่เท่ากัน คนจึงเข้าใจความจริงของเรื่องต่างๆ ไม่ตรงกัน แต่เมื่อพัฒนาปัญญาในระดับใกล้เคียงหรือเท่ากันก็จะเข้าใจความจริงได้ใกล้เคียงหรือตรงกันได้ เช่น คนที่มีปัญญาในระดับ “ตรัสรู้” (โพธิปัญญา) ย่อมเห็นหรือเข้าใจสัจธรรมของโลกและชีวิตตรงกัน การที่มนุษย์สามารถพัฒนาปัญญาจนสามารถเห็นหรือเข้าใจสัจธรรมตรงกันได้ ก็เพราะว่าสัจธรรมเป็นสิ่งที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติ หรือมีอยู่แล้วตามกฎธรรมชาติ และดี ชั่ว ถูก ผิด ก็เป็นสัจธรรมอย่างหนึ่งที่มีอยู่แล้วตามกฎธรรมชาติเช่นกัน มีอยู่ในฐานะเป็นเจตสิกหรือคุณสมบัติ

ของจิตซึ่งทำงานตามกฎจิตนิยามบวกรรมนิยาม) ดังนั้น ดี ชั่ว ถูก ผิด จึงเป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถค้นพบเข้าใจหรือเห็นตรงกันได้ด้วยปัญญา และเนื่องจากพุทธศาสนาถือว่า กฎจริยธรรมมาจากกฎธรรมชาติการกระทำที่มีความหมายเป็นดี ชั่ว ถูก ผิดในทางจริยธรรมจึงสัมพันธ์กับกฎธรรมชาติ หรือ “กฎที่ปจจัยตา” คือกฎของความเป็นเหตุปัจจัยที่ครอบคลุมทุกสิ่งในธรรมชาติ

ในทัศนะทางพุทธศาสนา การกระทำที่ดีหรือชั่วนั้น ต้องดูทั้งจาก “เจตนา” และ “ผล” ของการกระทำ ดังนั้น เกณฑ์ตัดสินถูก ผิด จึงต้องพิจารณา 2 เกณฑ์ คือ 1. ตัดสินจากที่มาของการกระทำ 2. ตัดสินจากผลของการกระทำ

จาก 2 เกณฑ์นี้ เราอาจนิยามได้ว่า “การกระทำที่ดีคือการกระทำที่เกิดจากเจตนาที่ดีและก่อให้เกิดผลดี” และ “การกระทำที่ชั่วคือการกระทำที่เกิดจากเจตนาที่ชั่วและก่อให้เกิดผลชั่ว”

กล่าวโดยสรุป กฎจริยธรรมของพุทธศาสนาได้มาจากปัญญาที่หยั่งรู้ความจริงตามกฎธรรมชาติ กฎจริยธรรมจึงถูกกำหนดโดยกฎธรรมชาติ การปฏิบัติตามกฎจริยธรรมจึงเป็นการปฏิบัติที่สอดคล้องกับกฎธรรมชาติ โครงสร้างของหลักจริยธรรมพุทธศาสนาครอบคลุมธรรมชาติของชีวิตทุกมิติทั้งมิติด้านกาย วาจา ใจ ด้านความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ กติกาของสังคม สิ่งแวดล้อมทางวัตถุและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ พุทธศาสนาเชื่อว่าดี ชั่ว ถูก ผิด เป็นสิ่งที่มียุ่จริง และดี ชั่ว ถูก ผิด มีความเป็นจริงแบบภววิสัยซึ่งทุกคนเห็นตรงกันได้ด้วยปัญญา เกณฑ์ตัดสินจริยธรรมในพุทธศาสนาให้มองความจริงรอบด้าน จึงใช้ทั้งเกณฑ์ที่มาของการกระทำและผลของการกระทำ จุดมุ่งหมายของการปฏิบัติหรือดำเนินชีวิตตามหลักจริยธรรมของพุทธศาสนาคือการบรรลุประโยชน์สุขหรือการมีชีวิตที่ดีในปัจจุบัน (ทิฐธัมมิกัตถประโยชน์) ประโยชน์สุขที่เป็นหลักประกันการมีชีวิตที่ดีในอนาคต (สัมปรายิกัตถประโยชน์) และประโยชน์สุขสูงสุดคือการบรรลุนิพพานหรือความพ้นทุกข์ (ปรมาตถประโยชน์)

ภาพรวมคุณธรรมและจริยธรรมในแนวคิดและทฤษฎีตะวันออก เป็นหลักจริยศาสตร์ที่ไม่ได้แยกส่วนระหว่างการพัฒนาคนดีกับกฎหรือระบบที่ดี ทั้งจริยศาสตร์ศรัทธาและจริยศาสตร์ปัญญาต่างมองมนุษย์อย่างเป็นองค์รวม หลักคุณธรรมและจริยธรรมให้ความสำคัญทั้งการพัฒนากาย วาจา ใจ อารมณ์ความรู้สึกและปัญญา โดยเชื่อมโยงกับสันติสุขของสังคมและสันติภาพของโลก ที่สำคัญหลักคุณธรรมและจริยธรรมของจริยศาสตร์ตะวันออกมีลักษณะของการขัดเกลาจิตใจให้บางเบาจากกิเลสและความเห็นแก่ตัว เน้นคุณค่าทางจิตวิญญาณ ความสงบทางจิตใจ การรู้แจ้งสัจธรรมแห่งชีวิตและโลกเพื่อการมีชีวิตอยู่อย่างมีอิสรภาพจากการครอบงำของอวิชชาและความทุกข์

3. บทสรุป

คุณธรรม จริยธรรม ในแนวคิดและทฤษฎีตะวันตกและตะวันออกมีแนวความคิดที่ต่างกันโดยนักปรัชญาตะวันตกสร้างทฤษฎีคุณธรรม จริยธรรมขึ้นบนสมมุติฐานที่ยอมรับธรรมชาติของมนุษย์อย่างเดียวกันคือสมมุติฐานที่ว่า “มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผล” (Rational Being) และจากการใช้เหตุผลจึงทำให้เกิดคุณธรรมและจริยธรรม เริ่มแรกมีการแยกอย่างชัดเจนว่า ทฤษฎีคุณธรรมเน้นการใช้เหตุผลแสวงหาคุณธรรมและการมีชีวิตที่ดี ให้ความสำคัญกับการสร้างคนดีมากกว่ากฎหรือระบบที่ดี และทฤษฎีหน้าที่เน้นการใช้เหตุผลแสวงหากฎจริยธรรมที่เป็นหลักการทั่วไป มุ่งเน้นพัฒนาคนดีกับระบบที่ดีควบคู่กันไป ส่วนคุณธรรมและจริยธรรมตามทัศนะของตะวันออกมีที่มาจากศรัทธา และปัญญา คุณธรรมและจริยธรรมจากศรัทธายึดโยงอยู่กับสัจธรรมของพระเจ้า คุณธรรมและจริยธรรมจากปัญญายึดโยงอยู่กับสัจธรรมตามกฎธรรมชาติ ลักษณะของคุณธรรมและจริยธรรมตามแสงสว่าง

แห่งศรัทธาของศาสนาคริสต์ อิสลาม มีลักษณะเป็นพันธสัญญาตามเทวบัญชา ลักษณะของคุณธรรม และจริยธรรมตามแสงสว่างแห่งปัญญาของพุทธปรัชญา เต๋า และปรัชญาขงจื้อ เป็นคุณธรรมและจริยธรรมตามความสมัครใจอย่างเสรีของผู้ที่เห็นคุณค่าแล้วปฏิบัติตามบนพื้นฐานแห่งการพึงความเพียรพยายามและสติปัญญาของตนเอง

บรรณานุกรม

- กิริติ บุญเจือ. (2528). **จริยศาสตร์สำหรับผู้เริ่มเรียน**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- จวงจื้อ. (2545). **วิถีแห่งเต๋าของจวงจื้อ**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). (ปกรณ์ ลิ้มปณฺสรณ์, แปลและเรียบเรียง). กรุงเทพฯ: ส่องสยาม.
- ซัชชัย คุ่มทวีพร. (2540). **จริยศาสตร์**. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย
- _____. (2547). **จริยศาสตร์ว่าด้วยคุณธรรม: ข้อจำกัดในการเป็นทฤษฎีจริยศาสตร์ที่สมบูรณ์**. วารสาร สังคมศาสตร์ ปีที่ 35 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน).
- เดือน คำดี. (2545). **ศาสนศาสตร์**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ทวิวัฒน์ ปุณฺทริกวิน. (2545). **ศาสนาและปรัชญาในจีน ทิเบต และญี่ปุ่น**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ
- _____. (2530). **ปรัชญาเมธีพุทธทาสภิกขุ**. กรุงเทพฯ: ปารมิตา.
- ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา. (2538). **ปรัชญาอินเดีย**. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮาส์.
- _____. (2538). **ปรัชญาจีน**. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮาส์.
- เนืองน้อย บุญเนตร. (2539). **จริยศาสตร์ตะวันตก : ค่านิยม มิลล์ ฮอบส์ รอลส์ ชาร์ลส์**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประเวศ วะสี, (บรรณาธิการ). (2547). **ธรรมชาติของสรรพสิ่ง: การเข้าถึงความจริงทั้งหมด**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- _____. (2550). **ความเป็นมนุษย์กับการเข้าถึงสิ่งสูงสุด: ความจริง ความงาม ความดี**. กรุงเทพฯ: กรีนปัญญา.
- พจนา จันทรสันติ. (2544). **วิถีแห่งเต๋า**. (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2550). **ปรัชญากรีก: บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก**. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: ศยาม.
- พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2529). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2545). **ธรรมนุญชีวิต: พุทธธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม**. กรุงเทพฯ: กองทุนรักษัธรรม.
- พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **ปฏิจจนสมุปาท: หลักปฏิบัติอริยสัจที่สมบูรณ์แบบ**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- ยุค ศรีอารยะ, นามแฝง. (2551). **เต๋าแห่งสังคมศาสตร์: รื้อรากวัฒนธรรมตะวันตกด้วยทฤษฎีระบบโลกและเต๋าแห่งฟิสิกส์**. กรุงเทพฯ: เจี้ยน เทียน เจิน.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2539). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525**. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- วสิน อินทสระ. (2549). **พุทธจริยศาสตร์**. กรุงเทพฯ: ธรรมดา.
- วิทย์ วิศทเวทย์. (2519). **จริยศาสตร์เบื้องต้น: มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม**. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- _____. (2549). **ชีวิตที่ดี**. วารสารสมาคมปรัชญาและศาสนาแห่งประเทศไทย 1 : 2 – 21.

สุนทร ธีรรัตน์. (2521). **ปรัชญาอินเดีย : ประวัติและลัทธิ**. กรุงเทพฯ: พิพิธวิทยา.

_____. (2550). **พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรพศ ทวีศักดิ์. (2544). **การศึกษาเชิงประยุกต์แนวคิดเรื่องปัญญาภาคปฏิบัติของอริสโตเติล**. วิทยานิพนธ์
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

_____. (บรรณาธิการ). (2547). **ความเรียงใหม่หรือสร้างปรัชญาตะวันออก**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

อาร์ชี เจ. บาร์ม. (ม.ม.ป.). **คำสอนหลักของขงจื้อ**. กรุงเทพฯ: เติลฟี.

Comman, Jame W, Lehrer, Keith and Pappas, George S. (1982). **Philosophical Problems And
Argument: An Introduction**. New York: Macmillan Pubishing Co., Inc.

Makie, J.L. (1983). **Ethics: Inventing Right and Wrong**. Singapore: Penguin Books.

Moore, C.A. (1944). **Philosophy: East and West**. Princeton: Princeton University Press.

Pojman, Louis. (1995). **Ethics: Discovering Right and Wrong**. Belmont. California:Wadsworth.

Rachels, Jame. (1993). **The Element of Moral Philosophy**. 2ndEd. New York:McGraw-Hill,Inc.